

Ludzie młodzi o atrakcyjności (ciała) współczesnego seniora

Young people about the attractiveness of (a body of) modern seniors

Emilia Kramkowska

Zakład Socjologii Edukacji i Gerontologii Społecznej Wydział Pedagogiki i Psychologii Uniwersytet w Białymstoku

Streszczenie

Wstęp. Współczesne społeczeństwo polskie można nazwać ciekawą hybrydą. Z jednej strony staje ono wobec wyzwań wynikających z postępującego procesu starzenia się ludności kraju. Z drugiej zaś jest społeczeństwem, w którym panuje kultura młodości, piękna, atrakcyjności, siły, witalności, czyli tego wszystkiego, co niejako ma uczynić starość niewidoczną, ma zaprzeczyć, że coś takiego jak starość w ogóle istnieje. Paradoksy te najbardziej widoczne są w odniesieniu do ciała człowieka. **Cel pracy.** Przedkładany artykuł omawia opinie ludzi młodych – studentów kierunku pedagogika, dotyczące cielesności seniorów – ich atrakcyjności i ogólnej percepcji. **Materiał i metody.** Artykuł przygotowano w oparciu o badania przeprowadzone w lutym 2017 roku na grupie 355 studentów studiów stacjonarnych, kierunku: pedagogika na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. W badaniach zastosowano podejście ilościowe, posłużono się metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankiety audytoryjnej, zaś narzędziem do jej przeprowadzenia był kwestionariusz ankiety. **Wyniki i wnioski.** Przeprowadzone badania wskazały, iż człowiek stary jest dla współczesnych młodych ludzi atrakcyjny przede wszystkim pod względem intelektualnym. Studenci doceniają mądrość i doświadczenie życiowe seniorów i są zdania, iż znaczą one o wiele więcej niż atrakcyjny wygląd. Badani zauważają współczesne zorientowanie na ciele i jego atrakcyjności, które mogą powodować dyskomfort seniorów i poczucie „niepasowania” do dzisiejszego świata. Niemniej studenci postrzegają starzejące się ciało człowieka, jako naturalny stan rzeczy i są zdania, że należy pozwolić seniorom starzeć się zgodnie z prawami natury, nie wymagając od nich zbyt wiele w kwestii wyglądu. (Gerontol Pol 2018; 26; 21-27)

Słowa kluczowe: starość, ludzie starzy, ciało, starzenie się ciała, atrakcyjność

Abstract

Introduction. Contemporary Polish society can be described as an interesting hybrid. On the one hand, it faces the challenges posed by the process of the aging population. On the other hand, it is the society where there is a cult of youth, beauty, attractiveness, strength, vitality, so values that are meant to make the elderly invisible, to deny that something like old age exists. These paradoxes are the most evident in the issue of human body. **Aim of the study.** The article reviews the opinions of young people – pedagogical students, concerning the physicality of seniors – their attractiveness and general perception. **Material and methods.** The article was prepared based on the research conducted in February 2017 on a group of 355 full-time students of pedagogy at the Faculty of Pedagogy and Psychology, University of Białystok. The study used a quantitative approach, the method was a diagnostic survey, the technique – auditing survey, and the tool to conduct it was a questionnaire survey. **Results and conclusions.** The research indicated that an old man is primarily intellectually attractive in the eyes of a young man. Students appreciate the wisdom and life experience of seniors and think that it means much more than attractive look. Researchers note that the contemporary focus on the body and its attractiveness, can cause seniors' discomfort and a sense of “mismatch” to the today's world. Nonetheless, students perceive the aging body as a natural state of affairs and are of the opinion that seniors should have a right to age according to the laws of nature, without requiring from them too much in the aspect of their appearance. (Gerontol Pol 2018; 26; 21-27)

Key words: old age, the elderly, body, aging body, attractiveness

Wstęp

Zagadnienie starzejącego się społeczeństwa polskiego odnawiane jest dziś przez wiele przypadków. Najwięcej mówi się o kwestiach ekonomicznych – podniesieniu wieku emerytalnego i sprawnym funkcjonowaniu systemu zabezpieczenia emerytalnego, wysokości emerytur itd. Inną istotną sprawą jest opieka zdrowotna seniorów, dostęp do specjalistów, proces hospitalizacji itp. Z kolei resort rodziny, pracy i polityki społecznej zajmuje się rozwiązywaniem problemów związanych z rosnącą liczbą osób starszych wymagających całodobowej opieki (np. w Domach Pomocy Społecznej) lub specjalistycznych usług opiekuńczych. Zwiększający się odsetek seniorów w strukturze społeczeństwa polskiego to istotne wyzwanie, wymagające przemyślanej i długofalowej polityki. Niemniej współczesne społeczeństwa, w tym społeczeństwo polskie, mają także inną, znamionną cechę. Bo oto z jednej strony dużo mówi się o następstwach postępującego procesu starzenia się ludności i związanych z tym problemów, z drugiej zaś w centrum zainteresowania jest młodość, to, co piękne, atrakcyjne, witalne, czyli liczy się to wszystko, co jest zaprzeczeniem starości. Najbardziej paradoksy te widoczne są w odniesieniu do ciała człowieka.

Ludzka somatyczność od zawsze było przedmiotem zainteresowania nauki, kultury, sztuki czy religii. Analizowano ją pod kątem funkcjonowania, sprawności, piękna lub brzydoty, jako siedlisko chorób, grzechu, rozpusty, nieczystości albo mieszkaniu Duszy [1]. Jednak współcześnie koncentracja na ludzkiej cielesności jest na tyle silna, iż Marek Szczepański nazywa współczesność kulturą ciałowocentryczną, w której samoświadomość, konstruowanie tożsamości, czy też percepcja świata dokonują się poprzez ciało [2]. W podobnym tonie wypowiada się Zbyszko Melosik, według którego współcześnie, ciało człowieka rzadziej jest traktowane, jako naturalne i neutralne, gdyż „staje się ono tekstem, w który wpisane są różne konfiguracje społeczne” [3]. W związku z tym ciało przestało być jedynie przestrzenią biologiczną, lecz stało się konstruktem społecznym, polem działalności kulturowej i politycznej, nośnikiem znaczeń czy też determinantą wyznaczającą pozycję jednostki w społeczeństwie. Ciało traktowane jest obecnie, jako zależny od jednostki projekt. I to nie byle jaki projekt. Dziś liczy się ciało zdrowe, w doskonałej kondycji, zadbane, młode i atrakcyjne [4,5]. Jednakowoż to właśnie ciało odgrywa istotną rolę w definiowaniu starości [6]. Na podstawie znaków cielesnych, tj. siwe włosy, zmarszczki, postarzająca tusza, problemy zdrowotne itd., uznaje się przecież daną osobę za starą.

Wydaje się zatem, że panujący współcześnie kult ciała i młodości oraz możliwości jak najdłuższego „konserwowania” młodości ciała kształtują społeczne oczekiwania w odniesieniu do cielesności człowieka, w tym cielesności seniora [6]. W kontekście różnych zachowań składających się na zjawisko nazywane juwenalizacją (odmłodzeniem) kultury, rozpowszechniają się praktyki dotyczące odmłodzenia starości. Dużo się obecnie mówi i robi na rzecz aktywnego przeżywania starości, zachęca się seniorów do rozwijania własnych zainteresowań, czy pasji np. w ramach zajęć proponowanych przez Uniwersytety Trzeciego Wieku. Biura podróży kierując do seniorów specjalną ofertę zachęcają ich do poznawania nowych miejsc, nowych ludzi, do przerywania rutyny codzienności. Odmłodzenie starości to także odmłodzenie wyglądu seniorów. Współcześni 60-70-latkowie wyglądają dużo młodziej niż ich rówieśnicy sprzed kilkadziesiąt lat. Ubierają się modniej, bardziej kolorowo czy gustownie. Widok babci w chustce na głowie to dziś rzadkość, choć oczywiście i takie osoby można spotkać na ulicy. Znane są również przypadki przesadnie odmłodzonej seniorki, czy seniora, którzy w wyniku youthaholizmu, czyli uzależnienia od zabiegów odmładzających [7], wyglądają nie stosownie do swego wieku, tzn. zbyt młodo.

Cel pracy

Wobec zarysowanych wyżej zjawisk można mieć różne podejście. Niektórzy pozytywnie odbierają seniorów próbujących ukryć swój wiek, inni z kolei są wobec tego bardziej krytyczni. Niektórzy nie mają nic przeciwko starzejącemu się ciału człowieka, innym zaś ono przeszkadza, bo nie pasuje do współczesności. W przedkładanym artykule zostaną omówione opinie ludzi młodych – studentów kierunku pedagogika, dotyczące cielesności seniorów – ich atrakcyjności i ogólnej percepcji.

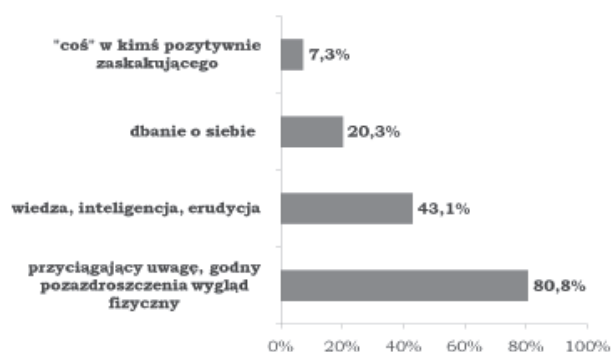
Materiał i metody

Artykuł został przygotowany w oparciu o badania przeprowadzone w lutym 2017 roku na grupie 355 studentów I roku studiów stacjonarnych I^o, kierunku: pedagogika na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku. Badania przeprowadzono z zastosowaniem podejścia ilościowego. Wybraną metodą był sondaż diagnostyczny, techniką – ankieta audytoryjna, zaś narzędziem do jej przeprowadzenia był kwestionariusz ankiety. Składał się on przede wszystkim z pytań zamkniętych odnoszących się do cielesności osób starszych, zaś jeden moduł miał formę testu zdań

niedokończonych. Badanie przeprowadzono podczas dwóch wykładów z tego samego przedmiotu, w pierwszym wykładzie uczestniczyła pierwsza grupa wykładowa studentów I roku pedagogiki, w drugim – druga grupa wykładowa. W sumie ankietę wypełniło 316 kobiet oraz 39 mężczyzn.

Wyniki

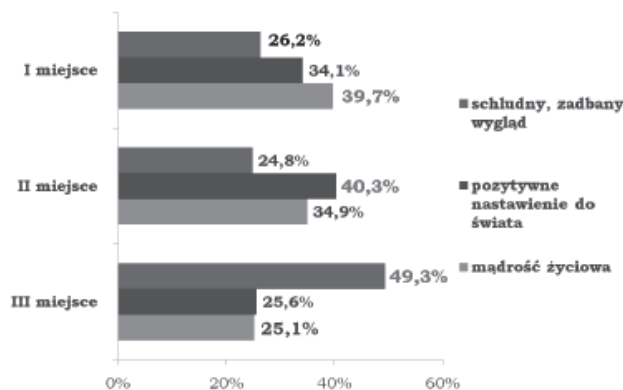
Zajmując się tematem cielesności człowieka w kontekście zjawisk czy zachowań społecznych, zasadnym jest pytanie o atrakcyjność ciała. Dlatego też, w pierwszej kolejności badanych studentów zapytano o skojarzenia związane ze słowem atrakcyjność (wykres 1). Analizowane pytanie, było pytaniem wielokrotnego wyboru, zaś odpowiedzi ankietowanych odzwierciedlały obecne w społeczeństwie przekonania. Najczęściej atrakcyjność kojarzyła się badanym z atrakcyjnością fizyczną, a drugą, co do częstości podawaną odpowiedzią było wskazanie: „wiedza, inteligencja, erudycja”, czyli chodziło o atrakcyjność intelektualną. Ponad 1/5 badanych słysząc słowo „atrakcyjność” myśli o dbaniu o siebie, najrzadziej zaś wskazywano, że atrakcyjność to „coś” w kimś pozytywnie zaskakującego.

Wykres 1. Skojarzenia ze słowem atrakcyjność
Figure 1. Associations with the word attractiveness

Źródło: badania własne

Kolejne pytanie dotyczyło zaś atrakcyjności seniora. Studentów zapytano, co według nich decyduje o atrakcyjności człowieka starego. Było to pytanie, w którym podane odpowiedzi należało uszeregować według ważności (wykres 2). Osoby badane na pierwszym miejscu najczęściej umieszczały mądrość życiową, jako wartość decydującą o atrakcyjności osoby starszej, drugiemu miejscu przypisano pozytywne nastawienie do świata, zaś na trzecim znalazł się schludny, zadbane wygląd. Lepszemu rozpoznaniu sposobu odbioru przez badanych ciała człowieka starego i jego atrakcyjności, posłużyły kolejne pytania w ankiecie.

Wykres 2. Co decyduje o atrakcyjności seniora?
Figure 2. What does determine the attractiveness of a senior?

Źródło: badania własne

Poproszono studentów o dokończenie rozpoczętych zdań, zgodnie z ich indywidualnymi przekonaniem. Jedno z nich brzmiało „Ciało człowieka starego jest dla mnie...” Wykres 3 ilustruje jakich odpowiedzi udzielali badani.

Wykres 3. Ciało człowieka starego jest dla mnie...
Figure 3. The body of an old man is for me ...

Źródło: badania własne

Ponad połowa ankietowanych napisała, że ciało człowieka starego jest dla nich czymś normalnym i naturalnym. W podobny sposób mogli myśleć ci, którzy pisali: „ciało człowieka starego jest efektem mijającego czasu”. Dla 14,4% respondentów cielesność seniorów jest obojętna – wskazali, że nie jest to ich sprawa, zaś w mniejszości byli ci, którzy odbierają ciało człowieka starego jako nieatrakcyjne, jako coś, o czym osoba badana nie chciała mówić. Kolejne zdanie niedokończone, uzupełniane przez studentów (wykres 4), było swego rodzaju dopełnieniem odpowiedzi podawanych w poprzednim pytaniu Postępujące procesy starzenia się, będące naturalną kolejną rzeczą powodującą pojawianie się siwych włosów, zmarszczek, które przecież mogą kojarzyć się i z dojrzałym owocem i wskazują

na ilość lat, którą dana osoba przeżyła – na takie skojarzenia związane z ciałem seniora wskazywali badani. I podobnie jak przy poprzednim pytaniu, tak i w tym, w mniejszości byli ci, którym cielesność człowieka starszego kojarzy się z zaniedbaniem. Ciało zaniedbane to ciało nieatrakcyjne, czyli osoby, które o tym mówiły, patrzyły na cielesność seniora przez pryzmat jego wyglądu i atrakcyjności.

Wykres 4. Ciało człowieka starego w pierwszej kolejności kojarzy mi się z....

Figure 4. First of all the body of an old man reminds me of ....

Źródło: badania własne

W prowadzonych badaniach zapytano także studentów o ich opinie dotyczące zależności między obserwowaną współcześnie modą na młode i atrakcyjne ciało a postrzeganiem ciała człowieka starego. Czy zdaniem badanych cielesność seniorów jest dziś przedmiotem krytyki i odrzucenia? Czy seniorzy powinni ukrywać swoje starzejące się ciało? Odpowiedzi studentów ze-

brane w tabeli 1 uwierzytelniają treści podawane przez nich we wcześniej omawianych pytaniach. Starzejące się ciało człowieka było odbierane przez ludzi młodych, jako coś naturalnego, nie dziwi więc ogromna zgodność respondentów co do tego, że nie ma niczego złego w siwych włosach czy łysinie – takie są prawa natury. Dla zdecydowanej większości badanych starzejące się ciało seniorów nie jest jakimkolwiek problemem, gdyż w opinii ludzi młodych doświadczenie życiowe i mądrość człowieka starego znaczą dużo więcej niż ładny wygląd. Jest to też zgodne z tym, co studenci pisali uzupełniając jedno ze zdań niedokończonych, które brzmiało: „Od współczesnego seniora mogę nauczyć się...”. Najczęściej podawano odpowiedź: mądrości życiowej (20,3%), historii Polski czy rodziny (10,1%), docenienia tego, co się ma (7,6%), tradycji, dbałości o zwyczaje (5,1%) czy też wielu wartości (3,4%). Choć ludzie młodzi uważają, że współczesne skoncentrowanie na cielesności jest wyzwaniem dla każdego, nie tylko dla ludzi starych, wielu z nich zgodziło się z opinią, że współcześnie starsza kobieta i starszy mężczyzna mogą czuć się niekomfortowo ze swoim starzejącym się ciałem w społeczeństwie skoncentrowanym na tym, co piękne i młode – częściej jednak wskazywano na dyskomfort senierek niż seniorów. Ponad połowa badanych stwierdziła, że osoby starsze czują dziś społeczną presję konieczności ukrywania wieku, choć jednocześnie respondenci sygnalizowali, że częściej jest to problem kobiet niż mężczyzn – to one bardziej niż mężczyźni są narażone na krytyczne uwagi dotyczące wyglądu ich ciała. Dlatego też, zdecydowana większość studentów zgodziła się ze stwierdzeniem, że należy pozwolić seniorom starzeć się zgodnie z prawami

Tabela I. Opinie badanych dotyczące cielesności seniorów (%)

Table I. Respondents' opinions about seniors' body (%)

Lp.	Czy zgadza się Pan(i) z następującym stwierdzeniem?	TAK	NIE
1	Nie ma niczego złego w siwych włosach czy łysinie – takie są prawa natury	95,8	4,2
2	Uważam, że starzejące się ciało seniorów nie jest jakimkolwiek problemem, gdyż ich doświadczenie życiowe mądrość znaczą dużo więcej niż ładny wygląd	91,3	8,7
3	Uważam, że współczesne skoncentrowanie na cielesności jest wyzwaniem dla każdego, nie tylko dla ludzi starych, dla młodych również	88,0	12,0
4	Uważam, że należy pozwolić seniorom starzeć się zgodnie z prawami natury i nie wymagać od nich zbyt wiele w kwestii wyglądu, np. młodszego wyglądu	86,5	13,5
5	Popieram odmładzanie starości, np. poprzez większe dbanie seniorów o siebie, o zdrowie, o wygląd, bardziej kolorowy ubiór itd.	83,4	16,6
6	Starsza kobieta może współcześnie czuć się źle ze swoim starzejącym się ciałem w społeczeństwie, w którym liczy się wszystko, co młode i piękne	85,4	14,6
7	Starszy mężczyzna może współcześnie czuć się źle ze swoim starzejącym się ciałem w społeczeństwie, w którym liczy się wszystko, co młode i piękne	65,4	34,6
8	Wygląd starzejącego się ciała starszego mężczyzny jest rzadziej przedmiotem krytycznych, uszczypliwych uwag niż ciało starszej kobiety	65,4	34,6
9	Uważam, że zarówno starsze kobiety jak i starsi mężczyźni czują dziś społeczną presję konieczności ukrywania wieku	62,8	37,2

Źródło: badania własne

natury i nie wymagać od nich zbyt wiele w kwestii wyglądu, np. młodszego wyglądu.

Omówienie

Odpowiedzi osób biorących udział w badaniu odzwierciedlają panujące współcześnie przekonania dotyczące cielesności i seniorów. Bardzo częste kojarzenie przez ankietowanych atrakcyjności z wyglądem fizycznym potwierdza powszechną opinię, że „wygląd fizyczny jest pierwszym zespołem cech, jakie są dostrzegane w momencie poznawania się” [8], i które decydują o uznaniu kogoś za atrakcyjnego rozmówcę lub nieatrakcyjnego adresata naszych komunikatów – werbalnych lub niewerbalnych. „W powstawaniu obrazu drugiej osoby rola wyglądu fizycznego jest bardzo duża. Jedną z najbardziej znanych zasad jest pozytywna ocena osób fizycznie atrakcyjnych, wyrażona często powtarzanym stwierdzeniem: piękne jest dobre. Uroda fizyczna jest jedną z ważniejszych zalet zaliczanych do składników statusu społecznego, podlega stałej ocenie ze strony innych osób” [8]. Jednakże analizując odpowiedzi badanych studentów można dojść do wniosku, że ludzie młodzi rozumieją, że nie szata zdobi człowieka. Doceniają mądrość człowieka starego i uważają, że jest to cecha w pierwszej kolejności decydująca o jego atrakcyjności. W percepcji ludzi młodych atrakcyjność seniora to także jego pozytywne nastawienie do świata, które można rozumieć, jako dostępność danej osoby, jej otwartość, czy gotowość do nawiązywania kontaktów [8]. W 1994 roku Leon Dyczewski napisał: „wzmoczone tempo zmian oraz zdecydowane nastawienie jednostek i całych społeczeństw ku przyszłości pociągnęły za sobą niemalże kult postępu i takie cechy młodości, jak energia życiowa, spryt, zaradność, inicjatywa, przedsiębiorczość, odważne podejmowanie ryzyka i maksymalna wydajność pracy. Znalazły one większe uznanie niż życiowa mądrość i doświadczenie osób długowiecznych” [9]. Dziś, czyli ponad 20 lat od momentu opublikowania cytowanej opinii można stwierdzić, że potransformacyjne zafascynowanie trendami charakterystycznymi dla społeczeństw zachodu, które wówczas do Polski docierały, nie doprowadziło do deprecjacji mądrości ludzi starych i ich roli w społeczeństwie. Badania przeprowadzone wśród studentów pedagogiki wskazują, że seniorzy są odbierani przez ludzi młodych, jako ci, którzy mają im coś do zaoferowania, są dla nich atrakcyjni pod względem intelektualnym, mądrościowym, życiowym. Podobne wyniki uzyskała Zofia Szarota prowadząc w latach 1995-1996 oraz 2000-2001 badania dotyczące postaw ludzi młodych wobec starości i ludzi starych. Wskazały one na przychylny stosunek respondentów wobec badanych

zagadnień. Pełną lub względną aprobatę starości prezentowało ponad 96% ankietowanych studentów krakowskiej Akademii Pedagogicznej. Studenci ci, podobnie jak białostoccy badani, wysoko cenili mądrość życiową najstarszych [10]. Niemniej badania opisywane w tej pracy wskazały również, że ludzie młodzi są świadomi tego, że we współczesnym, konsumpcyjnym społeczeństwie wiek i wygląd zewnętrzny mają ogromne znaczenie [11].

Na bardzo popularnym serwisie internetowym „You Tube” można odsłuchać krótkiego nagrania z serii „Dzieci wiedzą lepiej”, dotyczącego starości. Osoba prowadząca pyta: co to jest starość? Na co otrzymuje następującą odpowiedź dziecka: „To wygląda tak troszeczkę makabrycznie. To jest wtedy, kiedy człowiek zaczyna się tak marszczyć... Ja mam taką bardzo mocno starszą babcię, ona jest już niekompletna, nie słucha się... Mojej babci brakuje towarzystwa...” [12]. Przytoczony fragment wypowiedzi jest przykładem prostoty myślenia dziecka, a jednocześnie bardzo trafnej obserwacji rzeczywistości. Bo przecież starość to ten etap życia, który najczęściej kojarzony jest z następstwami postępującego procesu starzenia się – siwe włosy, zmarszczki, problemy zdrowotne itd. Na takie wyznaczniki starości wskazywali również studenci biorący udział w badaniu. I o ile ludzie młodzi częściej wskazywali na kwestie związane z atrakcyjnością (zmarszczki, siwe włosy) niż na problemy zdrowotne, o tyle ludzie starzy biorący udział w badaniach prowadzonych w ramach ogólnopolskiego projektu *PolSenior*¹ rzadziej o tym wspominali. Seniorzy mają świadomość zmian dokonujących się w ich wyglądzie, jednak jedynie 12,7% z nich zwracało uwagę na fizyczność, kiedy wypowiadało się na temat wyznaczników starości. Im starsi respondenci, tym mniejszą wagę przywiązywali do zmian w wyglądzie zewnętrznym. Bardziej znaczące były dla nich problemy zdrowotne (55,9%), zależność od innych (49,5%) czy utrata sił (46,2%) [13]. Postawy seniorów są zrozumiałe – doświadczenie życiowe i wiek to zmienne zasadniczo wpływające na postawy człowieka wobec różnych kwestii. Wiele zależy również od przestrzeni społecznej czy uwarunkowań kulturowych, a „obecnie ciało stało się »bardziej widoczne« i społecznie znaczące niż kilkadziesiąt lat temu. Troska o atrakcyjny wygląd nie jest już fanaberią, lecz społecznym nakazem, bo fizyczna uroda w społecznej świadomości jest podstawą sukcesu życiowego człowieka” [14]. W literaturze przedmiotu czytamy także, iż „promowany w mediach kult młodego i atrakcyjnego ciała

¹ Projekt realizowany był w latach 2007-2011; dotyczył oceny sytuacji zdrowotnej, społecznej i ekonomicznej ludzi starych i u progu starości; w badaniach wzięło udział 5695 osób, w tym 4979 badanych było w wieku 65 lat i więcej, zaś 716 osób w wieku 55-59 lat.

w znacznym stopniu wpływa na społeczne postawy wobec starości (...). Osoby w wieku podeszłym są więc coraz częściej postrzegane jako odpowiedzialne za wygląd i kondycję swojego ciała-zasobu – mocą swoich decyzji mogą bowiem ograniczyć ryzyko i negatywne objawy starości lub skazać się na społeczny ostracyzm czy marginalizację. W rezultacie wizerunki osób starszych i ich ciał, nieodpowiadające standardom konsumpcyjnego piękna i seksualności, wypierane są w dużej mierze z przestrzeni publicznej i mediów, a jeśli są przedstawiane, często wzbudzają oburzenie czy nawet obrzydzenie” [15]. Jak się okazało, białostoccy studenci nie są w tym zakresie tak krytyczni.

Przeprowadzone badania wskazały, że fakt starzejącego się ciała i może czasami lekko nieestetycznego wyglądu nie jest dla młodzieży problemem. Odbierają to, jako naturalny efekt mijającego czasu i postępujących procesów starzenia się. Nie oznacza to jednak przyzwolenia studentów na samozaniedbywanie się ludzi starych. Badani popierają odmładzanie starości przyjmując postać większej troski seniorów o zdrowie, sposób odżywiania, wygląd – co niejako narzuca im współczesność. Dostrzegają również, że panująca współcześnie moda na zadbane ciało udziela się nie tylko kobietom – seniorkom, ale również mężczyznom w starszym wieku. Potwierdzają tym samym opinię Krzysztofa Arcimowicza, że „teza Naomi Wolf, sformułowana na początku lat 90. XX w. w głośnej książce *The Beauty Myth*, że bycie uosobieniem piękna jest koniecznością dla kobiet, a nie dla mężczyzn, dla których wymogiem jest naturalność, w dużym stopniu przestała być aktualna” [16]. Renata Konieczna-Woźniak uważa, że są i pozytywne następstwa takiej sytuacji, bo zadbany senior, to radny senior, zdrowszy senior, akceptujący siebie i swoją sytuację, pozytywnie nastawiony wobec siebie i świata. Powinno przekładać się to na dobre relacje osób starszych z rodziną, otoczeniem itd. [7]. W zdecydowanej mniejszości wśród badanych studentów byli ci, którzy mówili o nieatrakcyjnym ciele osób w podeszłym wieku, lecz takie głosy też były. Badania prowadzone przez Annę Zawadę wśród studentów Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej oraz Uniwersytetu Śląskiego (N = 280) także wskazały na negatywny odbiór seniorów przez badanych. A. Zawada uzyskała zatem zupełnie inne wyniki niż autorka niniejszego tekstu czy Z. Szarota. Zawada pisze: „negatywna postawa, wyrażająca się w ujemnych opiniach i emocjach w stosunku do seniorów i starości, cechuje znakomitą większość badanej młodzieży (58,2%)” [11]. Autorka

wyjaśnia, że ankietowani przez nią studenci podawali przykłady zachowań seniorów, przedstawiające ich w negatywnym świetle, ale odwoływali się również do zmiany ich wyglądu, w tym – podkreślali spadek atrakcyjności [11]. Ludzie młodzi są zatem świadomi tego, że starzejące się ciało odsłania przykrą prawdę, że piękno przemija [17]. Dla niektórych stanowi to problem, dla innych – nie. Jedni uważają to za naturalną kolej rzeczy, wśród innych chyba nie ma na to przyzwolenia.

Wnioski

Badania przeprowadzone wśród studentów kierunku pedagogika na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku pozwalają wnioskować, że opinie ankietowanych dotyczące cielesności seniorów i ich atrakcyjności są pozytywne, wskazują na postrzeganie ciała człowieka starego, jako czegoś naturalnego i normalnego. W zdecydowanej mniejszości są ci, dla których ciało człowieka starego jest nieatrakcyjne. Ludzie młodzi są świadomi, że współczesna rzeczywistość, w której jakże liczy się to, o co trudno w starości, czyli piękne, zdrowo i młodo wyglądające ciało, może przyczynić się do niekomfortowego samopoczucia seniorów w odniesieniu do ich wyglądu, czy może sprawiać, że seniorzy czują wręcz społeczną presję konieczności ukrywania wieku. Jednakże dla osób badanych doświadczenie życiowe i mądrość ludzi starych znaczą dużo więcej niż atrakcyjny wygląd – atrakcyjność intelektualna/mądrościowa jest dla nich ważniejsza niż atrakcyjność fizyczna.

Osoby biorące udział w badaniu to przede wszystkim kobiety – co wynika ze specyfiki studiowanego kierunku. Zdaje się, że są świadome faktu, iż uroda z czasem przemija i przejawiają wyrozumienie wobec następstw procesu starzenia się organizmu człowieka. Być może studiowany kierunek miał też wpływ na to, że badani tak często podkreślali mądrość seniorów, której można się od nich uczyć. Być może osobiste relacje ankietowanych z dziadkami rzutowały na ich odbiór seniorów w ogóle. Spekulacji można snuć wiele. Najlepszym sposobem na przekonanie się o tym, co mogło warunkować opinie studentów pedagogiki, jest przeprowadzenie podobnego badania wśród studentów innych kierunków studiów, wybranych do badań w sposób przemyślany.

Konflikt interesów / Conflict of interest

Brak/None

Piśmiennictwo

1. Szymczyk J. Elementy socjologii ciała. W: Skrzypek M (red.). Socjologia medycyny w multidyscyplinarnych badaniach humanizujących biomedycynę. Lublin: Wydawnictwo KUL; 2013. ss. 197-222.
2. Szczepański MS, Gawron G, Ślęzak-Tazbir W. Renta urody i tunika Nesspsa. Ciało w społecznej percepcji. W: Szczepański MS, Pawlica B, Śliz A, Zarębska-Mazan A (red.). Ciało spieniężone? Szkice antropologiczne i socjologiczne. Tychy-Opole: Śląskie Wydawnictwa Naukowe; 2008. ss. 55-74.
3. Melosik Z. Tożsamość, ciało i władza w kulturze instant. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Implus”; 2010.
4. Shilling Ch. Socjologia ciała. Skowrońska M (tłum.). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN; 2010.
5. Twigg J, Majima Sh. Consumption and the constitution of age: Expenditure patterns on clothing, hair and cosmetics among post-war ‘baby boomers’. J Ageing Studies. 2014;30:23-32.
6. Jakubowska H. Społeczne wytwarzanie starości: definicje, granice, konteksty. W: Jakubowska H, Raciniewska A, Rogowski Ł (red.). Patrząc na starość. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 2009. ss. 15-29.
7. Konieczna-Woźniak R. „Odmłodzona” starość – implikacje podmiotowe i społeczne. Studia Edukacyjne. 2012;21:249-62.
8. Nęcki Z. Atrakcyjność wzajemna. Kraków: Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu; 1996.
9. Dyczewski L. Ludzie starzy i starość w społeczeństwie i kulturze. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; 1994.
10. Szarota Z. Gerontologia społeczna i oświatowa. Zarys problematyki. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej; 2004.
11. Zawada A. Estetyka starości i estetyka starzenia się w okresie ponowoczesności. W: Fabiś A, Muszyński M (red.). Społeczne wymiary starzenia się. Bielsko-Biała: Wyższa Szkoła Administracji; 2011. ss. 121-137.
12. <https://www.youtube.com/watch?v=5AcUmz30qH0> [Data dostępu: 30.03.2017 r.]
13. Halicka M, Halicki J. Opinie polskich seniorów na temat starości i przygotowania się do niej. Polityka Społeczna. Numer Specjalny. Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce. PolSenior. 2011;17-22.
14. Szczepański MS, Pawlica B, Śliz A. Potyczki *psyche* i *soma*. Elementy socjologii ciała i aktywności fizycznej. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego; 2010.
15. Dziuban A. Starzejące się ciało w społeczeństwie somatycznym. Zeszyty Pracy Socjalnej. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. 2014;18:13-25.
16. Arcimowicz K. Współczesny ideał męskiego ciała – wybrane aspekty problematyki. Folia Sociologica. 2015;55:57-76.
17. Kolibabska K. Trwanie w młodości. Strategie odmładzające stosowane przez ludzi starszych z warszawskiego centrum usług socjalnych. W: Jakubowska H, Raciniewska A, Rogowski Ł (red.). Patrząc na starość. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM; 2009. ss. 49-63.